

רבד הזהב

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • פרשת וירא תשפ"ב

יכניסו ע"ז לביתו, ואי"ז שייך להכנסת אורחים, ולכן עשה ע"י שליח, דאין בזה מצוה בו יותר מבשלוחו. ובעיקר הדבר משמע שהיתה תביעה על אברהם שלא עשה בעצמו, וקשה מה התביעה על אברהם, הא מובא שישמעאל היה השליח, ואי"כ שלחו כדי לחנכו, ומבארים בזה דהחינוך הכי גדול זה כשהאב עושה בעצמו.

יקח נא מעט מים (שם)

מבארים שאמר מעט מים, כיון שעשה ע"י שליח ולא רצה להטריחו.

ורחצו רגליכם (שם)

פירש רש"י כסבור שהם ערביים שמשתחוים לאבק רגליהם. יש לעיין מהו צורת העבודה זרה שמשתחוים לאבק רגליהם שאי"ז חפץ מסוים, ואפשר לבאר שהענין הוא שהוא מאמין בעצמו שלכל מקום שהולך בין לטוב בין לרע זהו האמת, שהרי אם הוא הלך הרי זה סימן שכך צריך להיות, ולכן משתחוה לאבק שנהיה מהליכתו.

ויאמר הנה באהל (י"ח. ט')

פירש רש"י צנועה היא. מסופר על אדמו"ר א' שהגיע למרן הגרי"ז, והרבנית אשת הגרי"ז נכנסה להביא עוגות, ושאל האדמו"ר היתכן?!, הרי על שרה כתוב הנה באהל שצנועה היתה, והשיב לו הגרי"ז אדרבה מכאן ראה, דהא למה המלאך היה צריך לשאול איה שרה אשתך, הרי פשוט שהיא באוהל, מוכח שהמנהג הוא שהאשה מביאה את האוכל, ובספר חזיתיה לר"מ (עמ' 8) הביא שא' האדמו"רים היה אצל הגרי"ז, ואמר להגרי"ז שכנראה שאברהם אבינו היה חסיד, [כוונתו ששרה לא הביאה אוכל למלאכים], והגרי"ז השיב שנעלם מכם פירוש רש"י, וביארו כוונתו דלפי שפרסה נדה לא יכלה להביא.

למועד אשוב אליך (י"ח. י')

פירש רש"י לאותו מועד המיוחד שקבעתי לך מאתמול למועד הזה בשנה האחרת. רש"י להלן (כ"א. ב') כתב שכשאמר לו למועד אשוב, שרט לו שריטה בכותל ואמר לו לכשתגיע החמה לשריטה זו בשנה האחרת תלך, ומקשים דהא לשנה הבאה היינו למנין בני ישראל לפי חדשי לבנה, והרי לא תגיע החמה לאותו מקום ששרט לו רק לסוף שנת חמה.

ויש אומרים שבאמת לא שרט לו באותו מקום שהיתה החמה שם כשדיבר עמו, אלא שרט לו במקום שתגיע חמה לשם לשנה הבאה.

ותצחק שרה בקרבה וכו' (י"ח. י"ב)

הרמב"ן (להלן פסו' ט"ו) הקשה דהרי אברהם אבינו כבר ידע שעתיד להוולד לו בן, כדכתיב (י"ז. ט"ז) אבל שרה אשתך יולדת לך בן, ומי"ט אברהם לא גילה זאת לשרה, ותיירץ הרמב"ן דאברהם המתין ליום מחר שאז ודאי הקב"ה יאמר זאת לשרה, שנאמר "כי לא יעשה ה' אלקים דבר כי אם גילה סודו אל עבדיו הנביאים".

ועוד תירץ דמרב טירדתו במצוות שהיה טרוד במילתו ובמילת עם רב אשר היה בביתו, ואח"כ בחולשתו ישב בפתח האוהל, והמלאכים באו טרם שהספיק לבשר לשרה, והיינו שאברהם אבינו היה כ"כ מונח במצוות עד שאת הבשורה ששרה כל כך חיכתה לה, לא היה לאברהם זמן לספר לה.

ומזה יש ללמוד מהו גודל השקיעות בלימוד שצריך האדם להיות מונח בלימוד, שאפילו דברים שכל כך חשובים לא יתעסק בהם באמצע הלימוד, וכמו שאברהם אבינו לא סיפר ידיעה כזו לשרה

וירא אליו (י"ח. א')

פירש רש"י לבקר את החולה. הרמב"ן הביא מהמורה נבוכים שנראה אליו השם במראות הנבואה, ופסוק ב' הוא פירוש איך היה המראה, שנשא עיניו וראה ג' אנשים וכו', אולם הרמב"ן דוחה את פירושו, ולכן פירש הרמב"ן שהסיבה שנגלה אליו הקב"ה באלוני ממרא, להודיע שרצה הקב"ה במצות המילה, וכמו שמצינו במשכן (ויקרא ט'. כ"ג) וירא כבוד ד' אל כל העם, ולא היה שם שום ציווי, אלא להודיע שרצה הקב"ה מעשיהם, ובספורנו פירש שהגילוי שכינה היה בשביל כריתת הברית, [והיינו ככל ברית שצריך שיהיה במעמד שני הצדדים], וכתב "דאולי בשביל זה נהגו להכין כסא בעת המילה ובמקומה", דהיינו מחמת השכינה.

ויש לעיין מהיכן פשיטא להו לראשונים ש"וירא אליו" זה גילוי שכינה ולא נבואה, והביאור דאם היה נבואה היה כתוב סמוך לה דיבור, וכאן שלא כתוב דיבור ע"כ שהיה גילוי שכינה.

והגרי"ז ביאר בזה שכתוב וירא אליו ד' באלוני ממרא, והרי נבואה לא שייך לכתוב מקום כלפי הקב"ה, דהנבואה אינה במקום מסוים, ועל כרחך שהיה גילוי שכינה ששייך במקום מסוים, ועי"פ זה ביאר מש"כ ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, והיינו שהיה גילוי שכינה דאל"כ לא שייך מקום כלפי הקב"ה, ועיין עוד בשפתי חכמים, [וא' אמר להגרי"ז בן הגרי"ז שאביו בא אליו בחלום, ואמר לו שהוא לא בא אליך בחלום, אלא חלמת שהוא בא אליך].

באלני ממרא (שם)

פירש רש"י הוא שנתן לו עצה על המילה לפיכך נגלה אליו בחלקו. והקשה הדעת זקנים וכי אדם חשוב וצדיק כאברהם שנתנסה בעשר נסיונות ועמד בכולן ולא שאל עליהם עצה, איך שאל עצה על המילה שציוהו הקב"ה, ותיירץ שאברהם הסתפק אם לעשות את המילה בצנעא או בפרהסיא, ויעץ לו לעשותה בפרהסיא כדי שיראו העולם וימולו אחריו, וזה שכתוב בעצם היום הזה בעיצומו של יום.

ועוד תירץ שאברהם נסתפק באיזה מקום ימול, ויעץ לו למול במקום זכרות כדכתיב (י"ז. י') המול לכם כל זכר, ויש לעיין בתירוץ זה דהא כתוב שאברהם ביקש עצה ולא הלכה, ועוד תירץ דשאלו מה יעשה עם אנשי ביתו שאינם רוצים למול, ויעץ לו שקודם הוא וישמעאל ימולו, וכשיראו שמל ימולו כולם.

ויאמר אדני אם נא וגו' (י"ח. ג')

פירש רש"י לגדול שבהם אמר וקראם כולם אדונים. והגרי"ז ביאר שלמלאכים שבאו לבשר את שרה ולרפאות את אברהם לא היה צריך לומר אל נא תעבור שהרי אליו באו, ורק למלאך שבא להפוך את סדום שלא היה צריך להיות אצל אברהם, היה צריך לומר לו אל נא תעבור, ולכן נכתב בלשון יחיד.

יקח נא מעט מים (י"ח. ד')

פירש רש"י ע"י שליח, והקב"ה שילם לבניו ע"י שליח, שנאמר וירם משה את ידו ויך את הסלע. שמעתי מרבינו מרן ראש הישיבה הגראי"ל זצוק"ל [אמר כן בשי"ק פוניבו] ביארצי"ט של החזו"א שרואים מכאן מהו דקדוק הדין, דהנה אם אברהם היה לוקח בעצמו ולא ע"י שליח, הרי המים במדבר היו יוצאים מאליהם, ולא היה מי מריבה, ומשה היה נכנס לארץ ישראל, וכתוב שאם משה היה נכנס לארץ ישראל לא היה גלות, ויוצא שכל הגלות וכל הסבל הבא ממנה, זה ממה שלקח אברהם ע"י שליח.

ומה שעשה כן ע"י שליח, ביאר הגרי"ז שמה ששייך להכנסת אורחים עשה אברהם לבדו, ורחיצת רגליהם היתה כדי שלא

כיון שהיה מונח וטרוד במצוה, וכשמונחים בתורה לא מתעניינים בדברים אחרים, וכ"ש בעניינים שאינם נוגעים אלינו כלל.

ותצחק שרה בקרבה וכו' (י"ח. י"ב)

ולעיל בפ' לך לך (יז - יז) על הפסוק ויפל אברהם על פניו ויצחק, פרש"י דאצל אברהם תרגם ויצחק וחדו היינו ששמח ושל שרה לשון מחוך שלא האמינה ולגלגה, ועפ"י י"ל דלכן אמר ותצחק שרה בקרבה, היינו שעצם הצחוק יכול להתפרש כשמחה אך בקרבה היה מחוך, והגרי"ז הק' מדוע לא נתבעה על זה עצמו שפקפקה בנבואה, וגם תמוה באמת שלא האמינה, ובאר עפ"י מה שתרגם יב"ע ותצחק ותמהת, והיינו דבאמת האמינה אלא שהיה אצלה הדבר מילתא דתמיהה, וע"ז אמר היפלא מה' דבר דמי שיאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ. וע"י עוד במש"ח שבאר באופ"א מה דאצל אברהם לא נתבע על מה שצחק דבאמת ההבטחה יכולה להשתנות, אבל אצל שרה כיון שנאמר לאברהם הו"ל כהבטחה שנאמרה לנביא לאחרים וזה אינו יכול להשתנות כמבואר ברמב"ם יסוה"ת. וצ"ע דלכאוי דברי הרמב"ם רק כשנאמר לנביא שיאמר נבואתו לאחרים.

אל נא יחר לה' ואברה (י"ח. ל')

מה שאמר אל נא יחר, מטו משמיה דהגרי"ז דהנה איתא בב"ק (דף ס.) כיון שניתן רשות למשחית להשחית אינו מבחין בין צדיק לרשע, ולהכי ביקש אברהם אל נא יחר אף ה', שלא יהא חרון אף, כיון שאם יהיה חרון אף, אז "תספה צדיק עם רשע".

אולי ימצאון שם עשרה (י"ח. ל"ב)

פירש רש"י על פחות לא ביקש וכו' ועל תשעה ע"י צירוף כבר ביקש ולא מצא. ומקשים הרי כשביקש על ארבעים וחמש הרי באמת לא היו שם ארבעים וחמש, ומנלן שאם היו לא היה מועיל ט"ע עם צירוף, ואפשר לומר דהנה כשביקש על ארבעים וחמשה לא אמר התשחית בארבעים וחמשה, אלא התשחית בחמשה, והיינו דכוונתו היתה לצירוף, ובחמשה היינו דבעבור החמשה שחסרים לא תשחית, והקב"ה אמר לו לא אשחית אם אמצא ארבעים וחמשה ולא אמר לא אשחית בחמשה, והיינו שרמז לו בזה דצירוף לא יועיל, אלא דאע"פ כן לא אשחית, ומזה מוכח דלא מהני צירוף, אמנם לפי זה מה שפירש רש"י ביקש ולא מצא צ"ע.

ואברהם שב למקומו (י"ח. ל"ג)

ויש להקשות דהא אברהם היה בעירו וא"כ לאיזה מקום שב, וכתב באבן עזרא דשב לחברון, והיינו שכשלווה את המלאכים יצא מן העיר, והגרי"ז ביאר דכיון דלתפילה צריך קביעות מקום, כשגמר תפילתו הרי זה כאילו יצא ממקום תפילתו לביתו.

ואת האנשים אשר פתח הבית הכו בסנורים וגו' וילאו למצוא הפתח. (י"ט. י"א)

כ' בספורנו שרואים רשעותם של סדום שאעפ"י שהוכו בסנורים עדיין חפשו הפתח וכמו שאמרו רשעים אפי' על פתחה של גיהנם וכו'.

ותבט אשתו מאחרי ותהי נציב מלח (י"ט. כ"ו)

הג"ר חיים בן הגרי"ז זצ"ל באר שהטעם שאשת לוט נהפכה למלח, הוא משום שהיה דין על סדום שתהפך לגפרית ומלח, ולכן כשעמדה והביטה נהפכה למלח, אלא דא"כ קשה שהיה לה להפך לגפרית, ולכך פירש רש"י שהיו עיניה צרות באורחים,

וכשביקש לוט שתתן להם מלח לא נתנה, ולכן נהפכה למלח ולא לגפרית, ודבריו מסתברים דאינו נראה שעל עבירה קטנה שלא נתנה מלח לאורחים נענשה להיות מלח, ועל כרחך דהוא גם משום שהעיר נהפכה למלח.

בגמ' בנדה (דף ע:) איתא אשתו של לוט מהו שתטמא, א"ל מת מטמא ואין נציב מלח מטמא, ובמהרש"א כתב הטעם דהיה כאן שינוי גמור כאילו הוא בריאה חדשה, ואין כאן חומר הראשון כלל שיטמא, וכע"ז כתב הרד"ל דהוי כמות שנשרף ואין שלדו קיימת, ובטעמא דקרא הביא מפרקי דרבי אליעזר דהיתה שלדה קיימת, והקשה א"כ מדוע אינה מטמאה, [ועיין מה שכתב בזה, ועיין עוד באגרו"מ (יו"ד ח"א)], ואפשר לומר דכמו שמת שקם לתחיה אינו מטמא, ה"נ כיון שנגזר שתהיה נציב מלח, הו"ל בריאה חדשה שמפקעת ממנה שם מת, ולא דמי למת שנשרף דאין כאן בריה חדשה.

עוד יש לדון דמת שנשרף הרי היה מיתה על הבשר משא"כ כאן לא היה מיתה על הבשר והראוני שכ"כ בצפנת פענח, ויש לדון עוד דאפשר דבעינן אופן של מיתה אבל כאן לא היה מיתה אלא מיד נעשית נציב מלח, ומצינו בגמ' סנהדרין קט. על דור ההפלה שכת אחת נעשו קופים ורוחות ושידים ולילין ולכאוי לא מתו אף שודאי הנשמה של האדם נסתלקה מהם מ"מ אי"ז מיתה וה"נ י"ל דנציב מלח אי"ז מיתה, אמנם בגמ' שם בנדה בעי נמי בבן השונמית אם מטמא ומשמע קצת דחד טעמא הוא דמסיק שם מת מטמא ואין נציב מלח מטמא, מת מטמא ואין חי מטמא, ובבן השונמית ודאי היה מיתה וכל הנדון הוא שיפקע ממנו שם מת, ומשמע דגם כאן הנדון שנציב מלח מפקיע שם מת [ואף אם היתה מתה בתחילה ואח"כ היתה נעשית נציב מלח, וזהו דלא כהנך טעמי שנתבאר.

רק אין יראת אלקים במקום הזה והרגוני וכו' (כ. י"א)

מה שהזכיר רק אין יראת אלקים, ביארו המלבי"ם והעמק דבר שאם היו נוהרים מעריות בגלל יראת שמים, לא היה מפחד, כי גם מרציחה היו נוהרים, אבל כיון שכל מה שנוהרים מעריות זה בגלל השכל, ממילא פחד שיהרגוהו, והגרי"ז ביאר דכיון שנוהרים רק בגלל שגדרו את עצמם מעריות, ברציחה שלא גדרו את עצמם לא יזהרו.

כי אמרה אל אראה במות הילד וגו' וישמע אלקים אל קול הנער (כ"א. ט"ז י"ז)

צריך ביאור השינוי שמתחילה נקרא ילד ולבסוף קראו הכתוב נער, ונראה לבאר דבתחילה שקבל את המים בזכות אברהם, נקרא ילד כי עדיין נזון מאברהם, אבל עכשיו שנגמרו המים וקבל בזכות עצמו, כמו שכתוב "כי שמע אלקים אל קול הנער באשר הוא שם", נקרא נער, שמעתה אינו תלוי באברהם.

עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה (כ"ב. י"ב)

ע"י מה שמובא מהגרי"ח בזה ולא נתבארו הדברים. ונראה דבאמת כל נסיון עדיין אינו כמו שעושה מעשה וגם אם האדם הגיע לכלל נכונות והסכמה עדיין כשיבא לכלל מעשה יכול לחזור בו [ומובא במעשה דחנה ושבעת בניה שאמרה לבנה שיאמר לאברהם אתה נסיון ואני מעשה] אלא דנסיון הוא הדרגא הקרובה ביותר למעשה, וכאן בנסיון העקדה היה במצבו שהשלים כל נפשו לזה עד שלא היה חסר כלום, וזהו שאמר עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה היינו דהגיע לדרגא של מעשה, וזה הטעם שמזכירין אפרו של יצחק.

לע"נ הרבנית הצדקנית
מרת עטל הניה ברוורמן ע"ה
ב"ר שמעון בן ציון הי"ד
נלב"ע י"ב חשון תשס"ג,
ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ מרנא
רבינו אלעזר מנחם מן
ב"ר עזריאל זיע"א
בעל האבי עזרי
נלב"ע ט"ז חשון תשס"ב
ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ מרנא
רבינו אברהם ישעיהו
ב"ר שמריהו יוסף זיע"א
בעל החזון איש
נלב"ע ט"ו חשון תשי"ד
ת.נ.צ.ב.ה.